

Kostiantyn Sarnatskyi

ORCID: 0009-0001-8783-1530

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.6>

Державна політика щодо трансформації сфери охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги: аналіз діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»

JEL Classification: I18

Ключові слова: державна політика у сфері охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, державні заклади охорони здоров'я, діяльність закладів охорони здоров'я

Keywords: public healthcare policy, healthcare institutions, public healthcare institutions, activities of healthcare institutions

Анотація: Метою дослідження є проведення аналізу діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи (ДУ) «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» та визначення шляхів удосконалення діяльності таких закладів в сучасних умовах трансформації сфери охорони здоров'я. Завдання дослідження: проаналізувати нормативно-правове забезпечення процесу трансформації сфери охорони здоров'я в контексті діяльності державних закладів охорони здоров'я; здійснити аналіз діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»; визначити шляхи удосконалення діяльності ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України».

Доведено, що у сучасний період функціонування сфери охорони здоров'я виникає необхідність у проведенні аналізу нормативно-правового забезпечення державної політики щодо трансформації системи охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги, що впливає на діяльність державних закладів охорони здоров'я, зокрема Інституту.

Здійснено аналіз основних показників діяльності, що характеризують економічний потенціал суб'єкта господарювання, зокрема Інституту, також проаналізовано показники розвитку кадрового потенціалу закладу охорони здоров'я за такими показниками як кількісні

і якісні показники діяльності медичного персоналу та ін. Проведено кількісний аналіз діяльності консультативної поліклініки і стаціонару Інституту у 2022 році.

Встановлено, що в сучасних умовах трансформації сфери охорони здоров'я важливим напрямом удосконалення діяльності державних закладів охорони здоров'я, які надають спеціалізовану медичну допомогу, зокрема Інституту, є необхідність укладення договору з НСЗУ про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, а також впровадження стратегічного планування з метою оптимізації структури ліжкового фонду Інституту відповідно до сучасних потреб медичного ринку, розширення переліку медичних послуг, застосування енергозберігаючих та сучасних інформаційних технологій тощо шляхом розроблення та реалізації Стратегічного плану розвитку Інституту на короткострокову і довгострокову перспективу.

Public policy of the transformation in the healthcare sector in the provision of specialized medical care: Analysis of the activities of state healthcare institutions using the example of the A. I. Kolomichenko Scientific-Research Institute of Otorhinolaryngology

Abstract: In this paper I analyze the activities of state healthcare institutions using the example of the A. I. Kolomichenko Scientific-Research Institute of Otorhinolaryngology and determine ways to improve the activities of such institutions in the current period, in which the healthcare system is undergoing several major transformations.

The main research tasks are: analyzing the regulatory and legal support of the process of transformation of the healthcare sector in the context of the activities of state healthcare institutions; analyzing the activities of state healthcare institutions using the example of the Institute; and finally determining ways to improve the activities of the Institute.

It has been proven that in the current period of transformations in the healthcare sector, there exists a need to conduct an analysis of the regulatory and legal support of public policy regarding the transformation of the healthcare system in the provision of specialized medical care, which affects the activities of state healthcare institutions, in particular the Institute.

An analysis of the main performance indicators characterizing the economic potential of the Institute was carried out. The indicators of the development of the personnel potential of the health care institution according to such indicators as the quantitative and qualitative indicators of the activity of the medical staff, etc. were also taken into account. A quantitative analysis of the activities of the consulting polyclinic and inpatient facility of the Institute in 2022 was conducted.

It has been established that in the modern conditions of the transformation of the healthcare sector, an important direction for improving the activities of state healthcare institutions that provide specialized medical care, in particular the Institute, is the need to conclude an agreement with the National Health Service of Ukraine on medical care for the population under the medical guarantee program, as well as the implementation of strategic planning to optimize the Institute's functioning in accordance with the modern needs of the medical market, expanding the list of medical services, using energy-saving and modern information technologies through the development and implementation of the Strategic Development Plan of the Institute for the short and long-term.

Вступ

Основним викликом для сфери охорони здоров'я на даний час є російське військове вторгнення проти України. Окрім цього, залишаються ще й такі як

демографічна криза, негативні екологічні фактори, значний рівень смертності від серцево-судинних захворювань, онкології та інші чинники.

Вітчизняними науковцями доведено, що Україна потребує кардинальної, комплексної та якісної трансформації сфери охорони здоров'я, яка є пацієнтоорієнтованою та спроможною забезпечити належний рівень медичного обслуговування населення України як і у всіх розвинутих європейських держав¹.

Варто зазначити, що за період 2021–2022 років, відбулися значні зміни в законодавстві України, зокрема розроблені та прийняті нормативно-правові акти, згідно яких триває процес реформування сфери охорони здоров'я і на сьогодні.

Відповідно до законодавства України, «держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію»², а також гарантує громадянам отримання якісної медичної допомоги, зокрема спеціалізованої.

Усе це обумовлює потребу в дослідженні сучасного стану та перспектив розвитку державної політики щодо трансформації системи охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги.

1. Основні наукові результати

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення» від 15 грудня 2021 року № 1962-IX було внесено зміни до Господарського кодексу України (далі — ГКУ) та встановлено, що «державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства, державні некомерційні підприємства або казенні підприємства»³, а також визначено особливості діяльності державних закладів охорони здоров'я. Отже, згідно із ГКУ «державне некомерційне підприємство є суб'єктом некомерційної господарської діяльності, спрямованої на досягнення соціальних та інших результатів, яке утворюється у сфері охорони здоров'я, соціальній та/або гуманітарній сферах без мети одержання прибутку і діє на підставі статуту»⁴.

¹ НАДУ, *Інституціоналізація публічного управління в Україні*, ред. М. М. Білинська, О. М. Петрос, Київ 2019.

² Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2802-XII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення: закон України від 15 грудня 2021 року № 1962-І, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1962-IX#Text>.

⁴ Господарський Кодекс України: закон України від 16 січня 2003 року № 436-ІV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Таким чином, прийнятими законодавчими змінами запроваджено підстави щодо автономізації державних установ сфери охорони здоров'я, що є необхідним кроком у продовженні процесів трансформації галузі.

У зв'язку із вищенаведеним доцільно проаналізувати діяльність державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» (далі — Інститут).

Інститут є основною науковою установою із проблеми «Оториноларингологія» в Україні. Інститут виконує функції за такими основними науковими напрямками⁵:

- клінічне та експериментальне дослідження генезу, поліпшення методів діагностики та лікування хвороб та травм (пошкоджень) верхніх дихальних шляхів;

- дослідження етіології та патогенезу глухоти, приглухуватості та вестибулярних порушень, поліпшення методів їх профілактики, діагностики, лікування та реабілітації;

- покращення методів ранньої діагностики та лікування злоякісних новоутворень ЛОР-органів, а також їх рецидивів та метастазів;

- забезпечення науково-методичного керівництва оториноларингологічною службою в Україні.

Слід зазначити, що у 2022 році до організаційної структури ДУ входили такі основні підрозділи (відділення) та лікувально-діагностичні структурні підрозділи, представлені на рисунку 1.

Отже, діяльність стаціонару показано кількістю ліжок, відповідно до структури Інституту — окремі структурні підрозділи для інвалідів війни розраховані на 2 ліжка; підрозділ (відділення) анестезіології та відділення інтенсивної терапії — 4 ліжка; кардіологічні відділення — 6 ліжок; відділення трансплантації — 8 ліжок.

На сучасному етапі трансформації галузі заклади охорони здоров'я, особливо ті, які надають спеціалізовану медичну допомогу стикаються з постійними змінами кадрового забезпечення, реорганізацій тощо. Розвиток чи занепад таких закладів значною мірою залежить від готовності (здатності) керівників створити такий медичний заклад, який може адаптуватися до умов, що змінюються⁶. А це зумовлює проведення більш ефективної кадрової діяльності закладів охорони здоров'я, зокрема державних.

Результати діяльності (господарювання) у сфері надання медичних послуг, певною мірою залежать від наявності достатньої кількості та якості

⁵ ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/> (дата звернення: 26.02.2023).

⁶ Л. В. Ліпшаба, *Формування механізму компетентності менеджерів в системі охорони здоров'я*, дис. канд. екон. наук, Тернопіль 2017.

Рисунок 1. Лікувально-діагностичні структурні підрозділи ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»

Джерело: складено автором.

людських ресурсів, тобто кадрового забезпечення. Зокрема у сфері охорони здоров'я наявні довготривалі проблеми кадрового забезпечення, які мають глобальний характер. Досвід міжнародних експертів вказує на те, що будь-які сучасні медичні технології й досягнення не матимуть позитивного впливу на здоров'я громадян, якщо спостерігається відсутність професійно підготовлених медичних працівників⁷.

Значний вплив на формування та розвиток кадрового забезпечення медичних закладів, зокрема державних, має зовнішнє середовище. Негативні тенденції зайнятості у сфері охорони здоров'я, недоцільне (нераціональне) співвідношення чисельності лікарів та середнього медичного персоналу, диспропорції структури лікарів за спеціалізаціями, що в цілому обумовлюють незадоволеність умовами праці, а також процеси формування кадрового забезпечення, що передбачають відбір і призначення на посади медичних працівників. В зв'язку з цим, складно формувати якісне забезпечення закладів охорони здоров'я відповідними професійними кадрами⁸. Слід погодитися із

⁷ Т. П. Авраменко, *Кадрова політика у реформуванні сфери охорони здоров'я*, Київ 2012, <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/health-ale6b.pdf> (дата звернення: 26.02.2023).

⁸ О. П. Третяк, *Роль менеджменту персоналу у формуванні та використанні трудового потенціалу медичних закладів*, «Бізнес Інформ» 2014, № 11, с. 331–336, http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_11_58 (дата звернення: 26.02.2023).

автором, що раціональне використання медичного персоналу «дозволяє забезпечити відносно скорочення витрат на охорону здоров'я»⁹.

Погоджуємось, що для ефективної організації роботи медичного закладу, зокрема державного, вагоме значення мають аналіз і здійснення об'єктивної оцінки результатів його діяльності, що є основою належного планування медичної допомоги, а це, у свою чергу, надає можливість здійснити заходи щодо удосконалення медичного обслуговування населення у цілому¹⁰.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідність здійснити аналіз кадрового забезпечення Інституту, який включає кількісні і якісні показники діяльності медичного персоналу 2022 році (таблиця 1).

Аналіз якісних показників медичних кадрів Інституту засвідчує, що серед медичних працівників є академік НАМН України та член-кореспондент НАН України, академік НАМН України, член-кореспондент НАМН України, 18 докторів наук, 9 професорів, 53 кандидатів медичних наук. Загалом, в Інституті здійснюють свою діяльність біля 700 осіб медичного персоналу, які розв'язують складні наукові й практичні питання, пов'язані із ЛОР-захворюваннями¹¹.

Робота лікарів консультативної поліклініки у 2022 році показано в таблиці 2 та включає в себе надання лікарями консультацій, включно з профілактичними оглядами, а також проведення хірургічних операцій в амбулаторних умовах, зокрема операції на органах вуха, горла, носа.

Діяльність стаціонару Інституту представлена такими показниками як склад хворих у стаціонарі; ліжковий фонд (ліжко-дні) та його використання; терміни та результати лікування, що вимірюються кількісними показниками; показники трансфузії крові, її компонентів, препаратів та кровозамінних рідин; хірургічна робота стаціонару.

Показники ліжкового фонду та його використання у 2022 році представлено у таблиці 3. Ліжковий фонд Інституту поділяється на ЛОР-онко, ЛОР-дорослі та ЛОР-дитячі ліжка. Всього у 2022 році до стаціонару поступило 5573 хворих, з них 822 дітей. Із загальної кількості хворих, які перебували в стаціонарі, 976 осіб — це сільські жителі.

⁹ Г. С. Трофименко, *Загальний аналіз основних показників діяльності медичних установ України*, «Технологічний аудит та резерви виробництва» 2012, № 6 (3), с. 43–44, [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6\(3\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6(3)_22). (дата звернення: 26.02.2023).

¹⁰ Запорізький державний медичний університет, *Методичні вказівки до практичного заняття з предмету «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» для студентів 6 курсу спеціальностей «лікувальна справа, педіатрія». Тема: Використання статистичної інформації для оцінки діяльності медичних закладів*, Запоріжжя 2015, http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2846/1/KlimenkoVI15_Vikor_statist_%D1%96nformac.pdf (дата звернення: 26.02.2023).

¹¹ ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/> (дата звернення: 26.02.2023).

Таблиця 1. Медичні кадри ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України», 2022 рік

Перелік посад	Кількість осіб	Кваліфікаційна категорія медичних працівників (із загальної кількості)			Осіб пенсійного віку
		Вища	I	II	
Лікарі	133	78	15	5	46
у т. ч. жінок	55	41	8	—	—
лікарі з організації і управління охорони здоров'я (соціал-гігієністи)	2	1	—	—	—
статистики	2	2	—	—	—
Провізори	2	—	—	—	—
Середній медичний персонал	130	66	23	11	32
у т. ч. жінок	126	66	23	11	—
медичні сестри в усіх закладах	106	60	21	10	—
лаборанти (фельдшери-лаборанти)	16	4	2	1	—
рентгенолаборанти	5	—	—	—	—
медичні статистики	3	2	—	—	—
Спеціалісти з вищою немедичною освітою	13	13	—	—	—
ВСЬОГО	593	333	92	38	78

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Таблиця 2. Діяльність консультативної поліклініки ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» у 2022 році

Види медичної допомоги	Усього	Дітям віком 0-17 років включно	Сільським жителям
Кількість відвідувань лікарів включно з профілактичними	61450	7946	—
Хірургічна робота, Кількість операцій	188	2	19

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Загалом Інститут налічує 260 стаціонарних ліжок, має у своєму складі консультативну поліклініку для дорослих та дітей¹². Робота денного стаціонару при амбулаторно-поліклінічному підрозділі проводиться із розрахунку

¹² ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/> (дата звернення: 26.02.2023).

на 9 ліжок, у тому числі на 10 ліжок для дитячого населення віком 0–17 років включно.

Таблиця 3. Ліжковий фонд та його використання в ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» у 2022 році

Профіль ліжок	2022 р. (кількість)				Проведено хворими ліжко-днів
	надійшло хворих, усього	у тому числі дітей віком 0–17 років включно	Виписано хворих	померло	
Усього	5573	822	5483	2	50511
у тому числі:					
ЛОР-онко	912	—	898	2	11424
ЛОР-дорослі	3842	3	3770		34869
ЛОР-дитячі	819	819	815	—	4218

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Хірургічна робота стаціонару Інституту представлена в таблиці 4 та демонструє кількісні показники операцій, проведених у стаціонарі.

Таблиця 4. Хірургічна робота стаціонару ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» у 2022 році

Найменування операцій	Усього	у тому числі дітям віком 0-17 років включно	Померло оперованих, усього	Кількість операцій, проведених сільським жителям
Усього операцій у тому числі:	6422	1066	2	1184
Операції на ендокринній системі	1	—	—	—
Операції на органах вуха, горла, носа	6320	1061	2	1167
Інші операції	101	5	—	17

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Так, у 2022 році в стаціонарі Інституту було здійснено 6422 хірургічних втручань, з них 1066 дітям віком 0–17 років включно, 1184 операцій було проведено жителям сільської місцевості. Проведено також хірургічних операцій з використанням апаратури (із загальної кількості операцій — 6422), зокрема: лазерної — 2 операції, кріогенної — 3; ендоскопічної — 1285. Загальна кількість анестезій пацієнтам, які були прооперовані у стаціонарі, становила 3766 осіб, з них дитячому населенню віком 0–17 років включно — 805. Із загальної кількості операцій на вусі кількість слухополіпшувальних хірургічних втручань складала 1623 пацієнтам.

Висновки

Доведено, що у період трансформаційних перетворень у сфері охорони здоров'я, а також сучасних викликів, зокрема пандемією (Covid-19) та російською військовою агресією проти України виникає необхідність у проведенні аналізу нормативно-правового забезпечення державної політики щодо трансформації системи охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги, що впливає на діяльність державних закладів охорони здоров'я, зокрема Інституту.

Нами здійснено аналіз основних показників діяльності, що характеризують економічний потенціал суб'єкта господарювання, зокрема Інституту, також проаналізовано показники розвитку кадрового потенціалу закладу охорони здоров'я за такими показниками як, кількісні і якісні показники діяльності медичного персоналу, в тому числі проаналізовано якісний та кількісний стан медичного персоналу (лікарів та середнього медичного персоналу за загальною кількістю та за категоріями (вища, перша, друга) у 2022 році.

Проведено кількісний аналіз діяльності консультативної поліклініки і стаціонару Інституту у 2022 році, що дає підстави зробити висновок, що особливістю державного закладу охорони здоров'я є надання спеціалізованої медичної допомоги, зокрема амбулаторної та стаціонарної.

Вважаємо, що в сучасних умовах трансформації сфери охорони здоров'я важливим напрямом удосконалення діяльності державних закладів охорони здоров'я, які надають спеціалізовану медичну допомогу, зокрема Інституту, є необхідність укладення договору з Національною службою здоров'я України про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, а також впровадження стратегічного планування з метою оптимізації структури ліжкового фонду Інституту відповідно до сучасних потреб медичного ринку, розширення переліку медичних послуг, застосування енергозберігаючих та сучасних інформаційних технологій тощо шляхом розроблення та реалізації Стратегічного плану розвитку Інституту на короткострокову і довгострокову перспективу.

Бібліографія

Нормативно-правові акти

Господарський Кодекс України: закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення: закон України від 15 грудня 2021 року № 1962-І, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1962-IX#Text>.

Література

Ліштаба Л. В., *Формування механізму компетентності менеджерів в системі охорони здоров'я*. Дисертація на здобуття ступеня кандидата економічних наук, Тернопіль 2017.

НАДУ, *Інституціоналізація публічного управління в Україні*, ред. М. М. Білінська, О. М. Петроє, Київ 2019.

Інтернет-джерела

Авраменко Т. П., *Кадрова політика у реформування сфери охорони здоров'я*, Київ: НІСД, 2012, <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/health-a1e6b.pdf>.

ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/>.

Запорізький державний медичний університет, *Методичні вказівки до практичного заняття з предмету «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» для студентів 6 курсу спеціальностей «лікувальна справа, педіатрія». Тема: Використання статистичної інформації для оцінки діяльності медичних закладів*, Запоріжжя 2015, http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2846/1/KlimenkoVI15_Vikor_statist_%D1%96nformac.pdf.

Третяк О. П., *Роль менеджменту персоналу у формуванні та використанні трудового потенціалу медичних закладів*, «Бізнес Інформ» 2014, № 11, с. 331–336, http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_11_58.

Трофименко Г. С., *Загальний аналіз основних показників діяльності медичних установ України*, «Технологічний аудит та резерви виробництва» 2012, № 6 (3), с. 43–44, [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6\(3\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6(3)_22).